

Jordbruksutskottets betänkande

1980/81: 7

om avloppsrening och slamhantering

Motionerna

I motion 1979/80: 437 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa om tillsättande av en utredning med uppgift att övergripande behandla avloppsproblematiken och ge en översyn av reningsprocess och slamhantering.

I motion 1979/80: 925 av Lennart Brunander och Märta Fredrikson (c) yrkas att riksdagen anholder att regeringen noga följer utvecklingen och vidtar de åtgärder som kan krävas för att avsevärt minska halten av tungmetaller i rötslam.

Gällande ordning

Bestämmelser till skydd mot vattenförorening, luftförorening, buller och andra störningar finns i miljöskyddslagen och miljöskyddskungörelsen (SFS 1969: 387–388 med senare ändringar). Huvudtanken i lagen är att olägenheter i miljön till följd av s. k. miljöfarlig verksamhet skall motverkas så långt som möjligt. I 1 § miljöskyddslagen definieras vad som enligt lagen betraktas som miljöfarlig verksamhet:

1. utsläppande av avloppsvatten, fast ämne eller gas från mark, byggnad eller anläggning i vattendrag, sjö eller annat vattenområde,
2. användning av mark, byggnad eller anläggning på annat sätt som eljest kan medföra förorening av vattendrag, sjö eller annat vattenområde, om användningen ej utgör byggande i vatten,
3. användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som kan medföra störning för omgivningen genom luftförorening, buller, skakning, ljus eller annat sådant om störningen ej är helt tillfällig.

Punkterna 1 och 2 täcker i praktiken de allra flesta fall av vattenföroreningar, såväl varaktiga som tillfälliga. I lagen ges en utförlig definition på avloppsvatten, och det stadgas vidare att vissa slag av avlopp (från vattenklosett, från tätbebyggelse osv.) icke får släppas ut i vattendrag eller sjö utan föregående rening.

Rättsförhållandet mellan den allmänna vatten- och avloppsanläggningens (va) huvudman och de olika brukarna regleras i lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar. Syftet med allmän va-anläggning är att tillgodose behovet av vattenförsörjning och avlopp för i första hand bostäder och hushåll. Men även industrier har enligt lagen bruksrätt till den allmänna anläggningen, i princip enligt samma regler som gäller för bostadsfastigheter. För industrins bruksrätt gäller dock vissa begränsningar.

Anläggning för behandling av avfall såsom slam m. m. får om den tillförda avfallsmängden överstiger 50 ton om året, enligt 2 § miljöskyddskungörelsen inte byggas utan tillstånd av koncessionsnämnden för miljöskydd efter prövning enligt miljöskyddslagen. Dock kan dispens från tillståndsplikten meddelas av länsstyrelsen, om den tillförda avfallsmängden ej överstiger 10 000 ton om året, och eljest av statens naturvårdsverk.

Naturvårdsverket har utfärdat allmänna råd för hantering av slam från avloppreningsverk (R&R 1979: 3). Där framhålls att det för närvarande finns tre aktuella alternativa lösningar för omhändertagande av slam, nämligen som anläggningsjord, för jordbruksändamål eller i upplag. Principiellt är enligt naturvårdsverket ett utnyttjande av slam av flera skäl att föredra framför att lägga det i upplag. På nuvarande kunskapsnivå synes därvid användningen för framställning av anläggningsjord vara den metod som bedöms medföra de minsta riskerna, framhåller naturvårdsverket. Utförliga rekommendationer lämnas för vilka högsta halter av olika tungmetaller (särskilt kadmium, bly och kvicksilver) och andra ämnen som bör tolereras för att slam skall kunna användas i jordbruk resp. som anläggningsjord.

Utrednings- och utvecklingsarbete

Statens naturvårdsverk bedriver sedan sin tillkomst ett omfattande forsknings- och utvecklingsarbete på avloppsreningens och slamhanteringsområde. Dessförinnan åvilade den centrala ledningen av detta arbete socialstyrelsen. Naturvårdsverket samarbetar med andra myndigheter och institutioner. Fristående konsulter anlitas även. I det följande lämnas en summarisk redovisning av projekt som naturvårdsverket f. n. aktivt deltar i.

- Sedan 1976 deltar styrelsen för teknisk utveckling, byggforskningsrådet och Svenska vatten- och avloppsföreningen i finansieringen av ett studium av drifts- och underhållsfrågor inom vatten- och avloppsområdet. Naturvårdsverket är representerat i programstyrelsen för projektet som omfattar en rad olika studier.

- Ett projekt som till lika delar finansieras av naturvårdsverket och Svenska vatten- och avloppsföreningen syftar till att sammanställa praktiska erfarenheter av olika metoder för omhändertagande av avfallsslam till jordbruk, anläggningsjord (markbyggnad) och deponering. Utredningen skall tjäna som underlag för val av system för slutlig hantering av slam.

- Projektet "systemanalys inom VA-sektorn" syftar till att beskriva de från vattenvårdssynpunkt betydelsefulla processerna. Ett delprojekt behandlar kommunala avloppsreningsverk. Rapporten kommer att ge konkreta anvisningar för det fortsatta forskningsbehovet inom ämnesområdet. Projektet leds och finansieras av naturvårdsverket.

- I projektet "avloppsslammets föroreningskällor" diskuteras möjligheterna att genom åtgärder på tidigt stadium i stadsbyggnadsprocessen kontrollera produktionen och transporten av farliga ämnen.

– I ett projekt som för närvarande är i programskedet avser naturvårdsverket att följa upp reningsverkens funktion. Syftet är att utvärdera vilken effekt den i Sverige tillämpade tekniken i biologisk-kemiska avloppsreningsverk har på olika typer av föroreningar. Denna uppföljning betraktas av verket som en nödvändig löpande verksamhet under de närmaste åren. Den skall enligt verket kunna leda till en förbättrad teknik inom avloppsvattenrening. I skrivelse till regeringen 1979-09-07 har naturvårdsverket äskat särskilda medel för att genomföra denna utredning.

– Naturvårdsverket gör regelbundna sammanställningar av avloppsreningsförhållandena i landet inkluderande slam. Verket deltar även i projekt på det nordiska planet och med EG-länderna.

Utskottet

Utskottet behandlar i detta betänkande två vid föregående riksmöte väckta motioner rörande avloppsrening och slamhantering.

Yrkande om en övergripande statlig utredning för att komma till rätta med de långsiktiga problem som hänger samman med avloppsreningen, speciellt i fråga om ackumulation av gifter och utnyttjande av rötslam, framställs i motion 1979/80:437. Enligt motionen kommer en hel del gifter, främst vattenlösliga föreningar, ut genom avloppen i våra sjöar och vattendrag trots den omfattande utbyggnad av kommunala reningsverk som ägt rum. Det är därför enligt motionärernas mening hög tid att nu ta krafttag mot återstående föroreningsproblem.

Enligt motion 1979/80:925 är det naturligt att använda slammet från avloppsvattnet i jordbruket. Därvid måste dock låga tungmetallhalter kunna garanteras. Förorenat avfall där man vet att farliga metaller och kolväten förekommer bör därför avskiljas och inte släppas ut i avlopp e.d. Motionärerna anser att riksdagen bör uttala sig för att regeringen noga följer utvecklingen och vidtar de åtgärder som kan krävas för att avsevärt minska halten av tungmetaller i rötslam.

Utskottet har tidigare tagit ställning till olika motionsförslag om åtgärder i syfte att förhindra eller begränsa skadeverkningar till följd av utsläpp i miljön av kvicksilver och andra tungmetaller (bl.a. JoU 1978/79:13 och 1979/80:40). Med hänsyn till att berörda frågor varit föremål för särskild uppmärksamhet från ansvariga miljövårdsorgans sida har förslagen inte föranlett någon riksdagens ytterligare åtgärd. I betänkande 1979/80:40 framhöll utskottet att naturvårdsverket m. fl. myndigheter träffat överenskommelser med företrädare för tandvården om att reningsanläggningar skall installeras så att kvicksilveravfall från tandvården skiljs av från avloppsvattnet. En motsvarande överenskommelse hade träffats med företrädare för batteribranschen om återtagande av kvicksilverbatterier från allmänheten.

I förevarande sammanhang kan vidare erinras om att riksdagen beträffande tungmetallen kadmium hos regeringen begärt ett åtgärdsprogram i vilket före utgången av år 1981 bör redovisas gjorda insatser och vilka åtgärder som regeringen är beredd att ytterligare vidta för att motverka olägenheterna med kadmiumhanteringen (JoU 1979/80:45).

Uppgifter som inhämtats i anslutning till nu aktuella motioner visar att närmare hälften av landets avloppsslam inte kommer till användning utan till betydande kostnader deponeras på tippningsplatser av olika kvalitet. Det deponerade slammet utgör i många fall en källa till miljöstörningar.

Utskottet finner det angeläget att verksamma åtgärder vidtas för att ytterligare effektivisera avloppsreningen bl. a. för att möjliggöra ett bättre utnyttjande av avloppsslammet. Ansträngningarna bör bl. a. inriktas på att få fram ett avloppsslam som har så låga halter av tungmetaller och andra giftiga ämnen att det utan risk kan nyttjas för gödsling av jordbruksjord eller som anläggningsjord. Nuvarande låga grad av utnyttjande kan inte i längden anses acceptabel.

Det torde i första hand åvila berörda myndigheter och forskningsorgan att svara för de konkreta åtgärderna i nu berörda sammanhang.

Av den lämnade redovisningen framgår också att bl. a. statens naturvårdsverk i samverkan med andra centrala och lokala miljövårdande organ i olika avseenden gör ej obetydliga insatser för att minska gifthalterna i avloppsvatten och avloppsslam för att bl. a. möjliggöra att en allt större del av slammet efter hand kan utnyttjas produktivt. Ätskillig forskning på området sker också vid lantbruksuniversitetet och statens lantbrukskemiska laboratorium m. fl. forskningsorgan.

Mot bakgrund av vad här anförts finner utskottet sig inte böra påfordra någon riksdagens ytterligare åtgärd med anledning av förevarande motionsyrkanden.

Utskottet hemställer således

att riksdagen lämnar motionerna 1979/80:437 och 1979/80:925 utan ytterligare åtgärd.

Stockholm den 11 november 1980

På jordbruksutskottets vägnar

EINAR LARSSON

Närvarande: Einar Larsson (c), Svante Lundkvist (s)*, Maj Britt Theorin (s), Börje Stensson (fp), Hans Wachtmeister (m), Sven Lindberg (s), Sven Eric Lorentzon (m), Gunnar Olsson (s), Märta Fredrikson (c), Håkan Strömberg (s), Esse Petersson (fp), Lennart Brunander (c), Wivi-Anne Radesjö (s)*, Ingvar Eriksson (m) och Maja Ohlin (s)*.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.